

információs rendszernek pszichológiai, szociológiai és gazdasági ismerveknek kell eleget tennie - tehát a kutatást társadalomtudományi módszerekkel kell végrehajtani. A társadalomtudományi információszükséglet felméréséhez tehát elsősorban a következőkre kell - társadalomtudományi módszerekkel - adatokat gyűjteni:

- a/ a szükséglet általános és tága értelmezett modellje;
- b/ további részletek az egyes kutatók által végzett munkák típusáról, valamint a számukra szükséges és hasznos tájékoztatás típusairól;
- c/ az egyes kutatók napi információszükségletéről és tájékozódási szokásairól.

/Székely Dániel/

REFERÁTUMOK

FOLYÓIRATCIKKEK

52/70

001.81:681.3

Szövegfeldolgozás: computer az író, szerkesztő és az olvasó szolgálatában. /Textual processing, a computerized aid for the writer, editor and reader./ - PETERSON, N.D. = IEEE Transactions on Engineering Writing and Speech, 12.k. 1.sz. 1969.máj. p.9-12.

A computer mind számítási, mind logikai műveletek elvégzésére képes. Sok alkalmazásban, így a természetes nyelvű szövegek gépi feldolgozásánál is, a logikai műveletek dominálnak. Az automatikus írógép, valamint a különböző típusú jelfelismerő berendezések elterjedésével egyre nő a computerok ilyen jellegű felhasználása.

A szövegelemzés mind a humán, mind a műszaki tudományok területén igen nagy jelentőségű - a gépi fordítástól a szerzőség vizsgálatáig sokféle módon nyújt jelentős segítséget.

Másik fontos felhasználási terület az információkeresés. Ebben a tekintetben két irányban mutatkoznak eredmények.

A műszaki szakemberek előtt jól ismert a computer segítségével előállított KWIC /Keyword in context = kulcsszó a szövegben/ index. Itt a dokumentumcímek gyűjteményéből a computer olyan listát állít e-

lő, melyben minden egyes releváns szó szerint betűrendben található meg a közlemények címe a forrás megjelölésével együtt. Ennek az indexnek használhatósága függ attól is, hogy a szerzők által adott címek mennyire kifejezők. Az ilyen jellegű munkánál technikai szempontból még a program elkészítésénél is nagyobb problémákat okozhat az input és az output /a feldolgozandó szövegek és a feldolgozás eredményeképpen előállt produktumok, indexek/ hatalmas volumene, azaz a szövegek bevitele a computerbe és az eredmények kihozatala.

Az elektronikus adatfeldolgozás lassan más szempontból is mind a szerző, mind a szerkesztő nélkülözhetetlen munkaeszközzé válik. A mutatók, indexek, tárgymutatók, tartalomjegyzékek készítése hosszadalmas, kényelmetlen és nagy figyelmet igénylő rendezési /alfabetikus vagy más szempont szerint/ műveletekkel jár. Ez ma már megvalósítható úgy is, hogy a szerző, szerkesztő vagy lektor az eredeti dokumentumban csak megjelöli a kiemelő fogalmakat, a többi műveletet már automatikusan végeztetik el.

Más oldalu alkalmazást jelent az automatikus szövegkorrekció. Ebben az esetben a computer memóriájában a teljes szöveget tárolják, szükség esetén bármikor kiiratható módon. Ha a szöveg korrigálása valamely okból szükségessé válik /pl. a hatályos jogszabályok kiegészítése, részeinek megváltoztatása stb./, akkor ezt a computer automatikusan végzi el, nemcsak az eredeti, hanem a hivatkozott helyeken is. Felhasználható az előbb említett esetben, tehát a jogszabálytáraknál, de üzemi dokumentáció, gépkönyvek, gépleírások, oktatási anyagok, ügyrendek, vállalati szabályzatok stb. esetében is.

Különösen jól használható a computer az érdemi szerkesztési munkákra, mert kizárja az elfáradás, figyelem-hullámlás lehetőségét. Így alkalmazást nyert a computer pl. az angol nyelvű szövegek érthetőbbé tételénél a latin eredetű szavaknak szász eredetűekkel történő helyettesítésében, az igeneveket alkalmazó mondatok átírásában. A hibásan leírt szavak /sajtóhibák/ javításakor a leggyakrabban előforduló sajtóhibákat tartalmazó szótárral veti egybe a szöveget a computer. A túl bonyolult írásmódot is vizsgálhatják computer segítségével: a szövegben keresik a mesterkéltné kifejezéseket és a bonyolult mondatkezdő /mellékmondatkezdő/ fordulatokat.

A fenti módszerek jól használhatók az egységes stílus kialakítására irányuló törekvésekben, a szerzők stílusának javításában is.

/Schiff E./

53/70

001.92:002.63+654.197

A leningrádi Központi Műszaki Információs Iroda és a televízió együttműködésének tapasztalatai a tudományos és műszaki eredmények terjesztésében. /Opút szovmesztnoj rabotü CBTI i telesztudii Leningrada po raszproszttraneniju dosztizsenij nauki i tehnik./ - TROPAN-CSUK, Sz.I. = Naucsno-tehniczeszkaja Informacija, 1.sz. 1969. 4.sz. p.13-15.

1965. január 21. óta a leningrádi televízió harmadik - ismeret-

terjesztő - csatornáján naponként 11 órakor 30-30 perces tudományos-műszaki programot sugároz, s ezt még aznap kétszer - 16 és 21 órai kezdettel - megismétli.

A program tervezését és gondozását a leningrádi Central'noe bjuro tehniczeszkaj informacii /Központi Műszaki Tájékoztatási Iroda/ vállalta magára. Ennek technikai lebonyolítása a következő:

Az Iroda először összeállítja a program éves koncepcióját, ezt véleményezésre megküldi az üzemeknek, vállalatoknak és intézményeknek, majd a vélemények alapján módosított és a tervezett közreműködőkkel kiegészített koncepciót a leningrádi városi pártbizottság műszaki fejlesztéssel foglalkozó tanácsának televíziós műszaki propaganda szekciójával hagyatja jóvá. A jóváhagyott koncepció alapján készülnek el a negyedéves konkrét programok, amelyeket az Iroda és a televízió megküld az érdekelteknek. Az adásokat természetesen a napi programokban szintén közléstesszik, sőt egy-egy előadást megelőzően módszertani utmutatók is készülnek. Ezek példányszáma a 15 ezret is eléri.

Az adásokon belül a következő alapvető sorozatok futnak:

- a termelés korszerű szervezete, az irányítás új módszerei; ipargazdaságtan;
- a tudomány, a technika és az élenjáró technológia legújabb eredményei;
- az újítók élenjáró tapasztalatainak propagandája.

Arra törekszenek, hogy meghatározott sorozatokat mindig a hónap meghatározott napján sugározzák. Ugyanígy meghatározott napja van a nézőkkel kapcsolatot biztosító "Válaszolunk kérdéseikre" műsornak is.

Az egyes műsorokban - s ezt már a Tv hajtja végre - messzemenően hasznosítják a Tv-technika valamennyi szemléltető, élenkítő lehetőségét, s ezért a műsorok nagy népszerűségnek örvendenek. Az üzemek és vállalatok - a csoportos nézést lehetővé teendő - külön Tv-szobákat rendeztek be. 400 leningrádi üzemben több ilyen helyiség áll rendelkezésre több mint 1000 Tv-készülékkel. A csoportos nézéseken részt szoktak venni az Iroda szakemberei is. Részben azért, hogy tanulmányozzák egy-egy adás fogadását, hatását, részben pedig azért, hogy az adás befejeztével néhány perces vitát, beszélgetést kezdeményezzenek a látottakról-hallottakról. A nézők képviselőit évenként konferenciára hívják össze.

Az adások hatékonyságára mi sem jellemzőbb, mint az, hogy számos üzem - a cikk konkrét példákat hoz - tőlük kapott ösztönzést a szervezés, a munka stb. korszerűsítésére.

Az Iroda az adások hatékonyságának növelése érdekében a vállalkozás első időszakában felmérést szervezett /2000 kérdőívet dolgoztak fel számítógépek segítségével/. A felmérés - azóta nagyrészt hasznosított - eredményei a következők voltak:

megerősítette azt a megfigyelést, hogy az Iroda és a Tv kezdeményezését szívesen fogadták, felettébb szükségesnek ismerték el;

az adások konkrét /azonos munkát végző, azonos képzettségű és szakmai színvonalú/ réteghez szóljanak, s ha ágazatközi tematika kerül sorra, akkor jelölje az egyes ágazatok hozzá való kapcsolódásai lehetőségeit;

minden adást a hazai és a külföldi tudomány és technika valóban legújabb eredményeire kell alapozni;

a hallgatókat rendszeresen meg kell ismertetni a negyedéves programokkal, sőt a program éves koncepciójával is;

a módszertani utmutatók szükségesek, s legalább 3-4 nappal egy-egy adás előtt el kell jutniuk a potenciális nézőkhöz;

elengedhetetlen a közönséggel való állandó kapcsolattartás.

/Futala T./

54/70

002.35

A tájékoztatási szolgáltatások új formái és a káderek problémája.
/Novije zadaci informacionnuh sluzsb i problema kadrov./ - GOL'DGA-MER, G.I. = Naucsno-tehniceszskaja informacija, 1.szer. 1969. 3.sz. p.3-7.

A korszerű tájékoztatási munka egyik előfeltétele, hogy a primér dokumentumok - tekintet nélkül arra, hogy kereskedelmi forgalomba kerültek-e vagy sem - teljessége kerüljön be az információs állományokba, hogy ennek alapján teljes legyen a bibliográfiai feltárás, illetve a dokumentumok áramlása /könyvtárközi kölcsönzés/, az állományok hálózatilag-szervezetileg egységesek legyenek, s egység valósuljon meg az állomány feldolgozásának módszertanában is. /E követelményeknek a tudományos-műszaki könyvtárak nagyrészt nem tudnak megfelelni, illetve ha idáig fejlődnének, akkor már nem lennének hagyományos, az irodalom őrzésével foglalkozó könyvtárak, hanem tájékoztatási szervek./

A fő feltétel azonban mégis a személyzet, ezen belül is a tudományos munkatársak és specialisták kiképzése az alkotók információs szolgáltatásokkal való ellátására. Különböző felmérések tanúsítják, hogy - káderhiány miatt - jelenleg még a tudományos, kísérleti, műszaki, tervezési, termelési stb. feladatok információs jellegű munkamozzanatainak csupán töredékét végzi el a tudományos kutatóintézetek, tervezőirodák, termelőüzemek tájékoztató szolgálata.

A tájékoztatási szakemberek biztosítása és utánpótlása problémájának megoldásánál a tudományszervezés azon megállapításaiból /részben prognózisaiból/ kell kiindulni, hogy a tudományos munkának három, hovatovább egyenrangú fő összetevője van, nevezetesen az elméleti, a kísérleti és a tudományos-információs tevékenység. E felismerésnek

maga után kell vonnia - jogszabályokban és társadalmi megbecsülésben tükröződően - az információk összetevő tényleges egyenrangusítását a tudományos-műszaki munkán belül, s következésképpen a felsőfoku végzettségű munkatársak - hajlamaik szerinti - áramlását a tájékoztatási munkakörök felé.

Ezzel párhuzamosan intézményessé kell tenni a tájékoztatási munkára való felkészítést az oktatási intézményekben. Mivel egy-egy tudományos kutatóintézetben, tervezőirodában, termelőüzemben a tájékoztatási munka érdemi biztosítására igen sokféle szakképzettséggel rendelkező gárda kell /a cikk konkrét példákat is hoz rá, hogy milyen/, a képzés kérdését nem szabad szűken értelmezni, csupán néhány intézményre vonatkoztatni. Nevezetesen a következőkre van szükség a jelenlegi helyzetben:

ki kell dolgozni a tájékoztatásban foglalkoztatott specialisták nomenklaturáját és a képzési szükségleteket;

ki kell jelölni a felsőoktatásban a tájékoztatási szakembereket képző intézményeket, illetve újakat kell létrehozni a lefedezetlen ágazatokban;

felül kell vizsgálni a rokonterületek /fordítók, könyvtárosok, szerkesztők/ szakembereit képző intézmények programjait;

elodázhatalan szükség van kétéves továbbképző intézmények létesítésére, hogy a teljes felsőfoku végzettséggel rendelkező munkatársaknak és a szolgáltatások vezetőinek meg lehessen adni az informatikai alapvetést;

a Szovjetunió felsőoktatási intézményeiben 100 órás fakultatív tanfolyamokat kell indítani az információkeresés, analitikus-szintetizáló feldolgozás és felhasználás témaköréből;

meghatározott mennyiségű technikumot kell átállítani tájékoztatási szakemberek képzési szükségleteinek kielégítésére, sőt a 10 éves általános iskolák meghatározott számában is "információs szakirányúvá" kellene tenni az oktatást;

gondosan figyelemmel kell kísérni a külföldi képzési törekvéseit, és hasznosítani kell a külföldi tapasztalatokat.

/Futala T./

55/70

002.513.5

Információkereső rendszerek összehasonlításának mértékegységei.
/Measures for the comparison of information retrieval systems./ -
POLLOCK, S.M. = American Documentation, 19.k. 4.sz. 1968.okt. p.387-397.

A különböző információkereső rendszerek bizonyos jellemzőinek összehasonlítására és értékelésére szolgáló mértékekre, mérőszámokra határozottan szükség van. A cikk csupán a rendszereknek a rájuk bi-

zott feladatok teljesítését jellemző tulajdonságait tárgyalja, és nem tér ki a költség- és időráfordításra.

A használt kifejezések pontos értelmezése érdekében a fogalmak pontos matematikai definícióját adja meg.

Az eddig használt matematikai-statisztikai módszereket és jellemző mennyiségeket hátrányukkal és előnyükkel együtt ismerteti; így tárgyalja:

1. a precizitási /precision/ és a visszahívási /recall/ viszony-számot;
2. rend-sorrend statisztikákat, úgymint
 - a/ KENDALL τ statisztikája,
 - b/ SPEARMAN ρ statisztikája;
3. Venezian- és Mazuy-féle M-V statisztikát;
4. a precizitási és visszahívási viszonyozóm Salton-féle normalizált mérőszámait.

Fenti módszerek pontosításával, a kérdezők típusainak figyelembevételével /az ún. "vezető", "analizáló", "böngésző"/, valamint az információrendszer elemeinek finomításával eljut a kívánt mérték-egység meghatározásáig.

A PBI /Partly Baked Ideas - részben kidolgozott elméletek/ ismertetése során elemzi az etalon-lista /Master list/ fontosságát, ismerteti a "böngésző" statisztikát, a súlyozott rend-korrelációs statisztikát, a költségmátrix mérőszámait, a várható keresési idő mértékeit, a részleges vonatkozathatósági mérőszámokat.

A bonyolult sorrendi levezetések eredményeképpen adódó normalizált érték, amely a precizitási és a visszahívási viszony általánosításaként tekinthető, tűnik legalkalmasabbnak az információkereső rendszerek számszerű összehasonlítására. A felhozott konkrét példák a mérőszám használatát mutatják be. Mind a cikk elolvasása, mind a számítások elvégzése magasfokú matematikai /statisztika, mátrixalgebra, függvénytan/ ismereteket követel meg.

/Jakó G./

56/70

02:377

Tájékoztató problémák a szakmai nevelés területén. /Problems of orientation in professional education./ - HEPWORTH, J.B. = Library Association Record, 71.k. 2.sz. 1969. p.33-35.

Az angol Library Association /Könyvtári Szövetség/ 1964 óta szervez kétéves könyvtárosi tanfolyamokat. E tanfolyam két részből áll: az első résznek a könyvtári és tájékoztatótudományi tantárgyai

minden hallgatóra kötelezőek, a második rész már differenciálódási lehetőségét biztosít.

A tanfolyamra érettségizett vagy egyetemet végzett, könyvtári gyakorlattal nem rendelkező hallgatók jelentkezhetnek, valamint azok is, akik már bizonyos könyvtári gyakorlattal rendelkeznek, de nincs szakképesítésük.

Nyilvánvaló, hogy a két jelentkező "típus" szakmai ismeretei között alapvető különbség van. Ezért a Library Association a könyvtári gyakorlattal nem rendelkezők részére a tanfolyam megkezdése előtt, egy ún. bevezető tanfolyamot /3 hónapos oktatást/ írt elő.

A College of Librarianship /Könyvtári Főiskola/, Aberystwyth, keretében folyó bevezető tanfolyamok tapasztalatai a következők:

Mindig figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a közvetlenül iskolából jövő jelentkezőknek nem volt alkalmuk eldönteni, hogy valóban akarnak-e könyvtárosok lenni. Az előkészítő tanfolyam megismertetheti az érdekeltekkel a könyvtárosi életet, és körvonalazhatja célkitűzéseit. A jelentkezők nehéz választás elé kerülnek, de a vizsgák kényszerítő hatása nélkül dönthetnek. A tanári testület is könnyebben ítéli meg a tanulók képességeit, alkalmasságukat.

Ezeket az előkészítő tanfolyamokat arra is fel lehet használni, hogy befolyásolják a tanulás módszereit. Az előadók gyakran tapasztalják, hogy a tanulók képtelenek elszakadni a tankönyvek stílusától, még a 2. rész szintjén sem képesek az információkat és gondolatokat saját elképzeléseikkel és véleményükkel kapcsolatba hozni.

A bevezető tanfolyam egy részét könyvtári munkával kell eltölteni. Azonban ez az iskolából kikerülő részére értelmetlen lenne, ha nem ismernék az alapkérdéseket. Ezért a főiskolán az első időszakot az alapelvek megismertetésére fordítják; ezt követi a gyakorlati munka. Ez annyira alapvető fontossága, hogy a diákok részére az egész tanfolyam legfontosabb, legtanulságosabb részévé válik. Ha pl. 11 hetes időszakot veszünk alapul, akkor az a legjobb időbeosztás, ha az első 4-5 hetet a főiskolán, a fennmaradó időt gyakorlati munkával töltik el a diákok.

Miután az előkészítő tanfolyam egyúttal selejtezésre is alkalmas, szükséges, hogy a tanárok közül legalább egy jól ismerjen minden egyes diákot. Ezért 6-8 főből álló szemináriumi csoportokat célszerű alkotni, ahol a hallgatók mindig ugyanazzal a tanárral beszélhetnek meg a különféle témákat. Így a tanárok megbízható képet alkothatnak az egyes diákok képességeiről.

Akiknél nyilvánvalóan kevés a remény, hogy jó könyvtárosokká váljanak, nem mehetnek tovább az 1.rész tanfolyamaira.

A kis csoportokban való tanulásnak más előnyei is vannak. Az egyéni hang érvényesülhet, a félénkség eltűnik és egy gyakorlott oktató saját felfedezésekre vezetheti diákjait.

Ez az előkészítő tanfolyam alapismereteket, alapelveket ismertet, és a feladatokat részletesen körvonalazza. A hallgató úgy érzi, hogy van egy kiinduló pont, mely gondolkodásra készíti, vannak nyitott kérdések, melyek megoldásra várnak. Így olyan munkát végezhetnek, mely magán viseli saját erőfeszítéseik bélyegét, és olyan gyakorlatot szerezhetnek, mely majd a későbbiekben kamatozik.

A probléma az volt, hogy a közvetlenül az iskolából jövők hátránya kerülhetnek gyakorlottabb diáktársaikkal szemben. A bevezető tanfolyam megfordíthatja a helyzetet. Tényleges gyakorlatuk rövid, de azt egy-két különböző típusú, jó könyvtárban szerezték, gondos felügyelet mellett. A könyvtárból kikerülő hallgatók nem tudják úgy fel fogni az alapokat, melyre a tanfolyam épült, és ha valami kisebb vagy közepes könyvtárból jöttek, önálló munkára nem alkalmazhatók. Ezeket a hiányosságokat is csak valami bevezető tanfolyammal lehetne kiküszöbölni.

Aberystwythben 1967-ben és 1968-ban indítottak előkészítő tanfolyamokat. A tanfolyamon sikeresen résztvevők és a könyvtárakból jött, gyakorlattal rendelkezők együtt kezdték meg az 1. rész évfolyamát. Egy rögtönzött, felmérő vizsga szerint az előkészítő tanfolyamosok valamivel jobb eredményt értek el, mint a könyvtárakból jött hallgatók.

Az 1968-as év eredményei szerint a könyvtári gyakorlattal rendelkező jelöltek 88,3%-a végezte el sikeresen az 1. rész tanfolyamát, míg az előkészítő tanfolyamot végzettek 90,5%-a.

Természetesen vannak hátrányok is. A fent leírt bevezető tanfolyam költséges a szükséges nagyszámú oktatószemélyzet és a gyakorlatot vezető könyvtárosok miatt.

Feleslegesnek tűnhet a kis tanulócsoportok foglalkoztatása a szakmai nevelés ilyen fokán. De mégsem lehet csupán a véletlen következménye, hogy az előkészítő és az 1. rész tanfolyamain résztvevő, figyelemmel kísért diákok, megnyilvánulásaikban intelligensebbeknek mutatkoznak és az alkalmazott módszerekkel hatásosabb eredményeket érnek el.

A szakmai nevelés első mozzanatai ugyanolyan fontosak, mint a későbbi fokozatok.

/Hillier Z.-né/

57/70

024.68:621.395.74

Nagy hatósugaru telefonos könyvtári szolgáltatás Észak-Karolinában /USA/. /WATS happening in North Carolina./ - SHUMAN, B.A. = Library Journal, 94.k. 5.sz. 1969.márc. p.945-947.

A nyilvános könyvtár az olvasó szempontjából egy nem-haszonra dolgozó boltként működik, amely akkor igazolja létét, ha vevőit ki tudja elégíteni. A területi könyvtárak - hasonlóan egy bolthoz - a raktárhoz, a központi könyvtárhoz kell, hogy forduljanak, ha a saját

gyűjteményük nem teszi lehetővé a kérések kielégítését. Ha a könyvtárközi kölcsönzés a hagyományos módon - levelezés és postai küldemény útján - történik, sokszor, még ha a kívánt dokumentum meg is szerezhető, tizenkét napig is eltarthat, míg az olvasó választ kap kérésére. Ezt az idővesztést csökkenti, amellet, hogy az igénybevehető könyvtári egységek számát megsokszorozza, a WATS /Wide Area Telephone Service = nagy hatósugaru telefonos szolgáltatás/ bevezetése.

A North Carolina State Library /Észak-Karolinai Állami Könyvtár/ olyan telefon- és telephálózat központja, amely hetvenkét területi könyvtárat fog össze. Az egyes könyvtárak bizonyos rendszer szerint előre meghatározott időben fordulhatnak a központhoz, de a technikai berendezések lehetővé teszik azt is, hogy rendkívüli esetben bármikor hívhatják.

Az Állami Könyvtár, mint állami intézmény, hetente 5x9 órát tart nyitva. A területi könyvtárak a helyi igényeknek megfelelően hetenként 21-73 órát üzemelnek. Az Állami Könyvtár zárvatartási ideje alatt beérkező kéréseket a telefonos rendszeren keresztül automatikusan mágnesszalagra veszik fel. Összesen 200 perces szöveg felvételére van lehetőség.

Ez két oldalról jár előnnyel:

mind a területen lévő könyvtáros, mind az olvasó biztosítva van arról, hogy a kérés elintézése megkezdődött, és a következő napon már érdemi intézkedéseket fognak tenni.

A telefonhálózat révén az olvasó kb. 15 millió egységből álló gyűjteménnyel áll közvetlen kapcsolatban. A telefonhívást a referensz-személyzethez kapcsolják, akik a kartotékkatalógus megvizsgálásával azonnal választ is adnak. A területi könyvtárak az igényt előírt úrlapon is kötelesek beküldeni, de a kért dokumentumot azonnal postázzák, nem várják meg a központban az írott igény beérkezését. Ha a központi könyvtárban a könyv nincs meg, a lelőhely katalógust és az új beszerzések jegyzékét megvizsgálva közlik a területi könyvtárral, hogy az igényelt mű hol található.

A telefonvonalak bérletét az állami költségvetés fedezi, a könyvtárak és a felhasználók nem fizetnek semmit. A telefonhívások száma a kezdeti havonkénti 170-ről rövidesen 600-ra emelkedett. Ezzel a fajlagos bérleti díj értéke hívásonként 2,86 dollárról 0,76 dollárra csökkent. A hívások száma a továbbiakban is rohamosan nő. Egy kérdőíves felmérésre kapott igen kedvező válaszok alapján a rendszert új könyvtárak bekapcsolásával is bővíteni óhajtják.

A WATS rendszer másik alkalmazásában /Medical Library Extension Service = Orvosi Könyvtári Terjesztési Hálózat/ négy nagy orvosi könyvtárat köt össze és így a felhasználók részére 250 000 szakkönyv és 2000 folyóiratcím gyors szolgáltatása válik lehetővé.

/Schiff E./

BITRA, könyvtári kötetkatalógus automatikus készítésére szolgáló programrendszer. /BITRA, Système pour l'édition automatique d'un catalogue de bibliothèque./ - MARGOT, J.M. - MONNIER, J.F. = T.A. Informations, 2.sz. 1968. nyár, p.59-64.

A könyvtári, könyvkereskedői vagy kiadói katalógusok hagyományos szerkesztési módszerei állandóan fejlődnek. Az un. cédulakatalógusok helyett a könyvtárt használók ma már inkább a füzet- vagy könyvkatalógust részesítik előnyben, amelyet maguknál tarthatnak és az igény felmerülésekor azonnal felhasználhatnak.

A BITRA /Biblio-Traitement = könyvtári katalógus-készítés/ programrendszerrel készített katalógus - amellyel a francia Ébauches S.A. cég könyvtára kísérletezik - gyorsan összeállítható és világos szerkesztésénél fogva könnyen kezelhető. A műveket betűrendben tünteti fel; a besorolás alapja egyrészt a címek kifejező /releváns/ szavai, másrészt a szerzők neve. Mint látjuk, a szerkesztés elve hasonló a KWIC-típusú indexek felépítéséhez.

A mű címét alkotó szavak között megkülönböztetjük a tartalmat kifejező vagy releváns szavakat, ezek az un. kulcsszavak; és a jelentőség nélküli, un. stop-szavakat. Az előbbieket a mű tartalmára utalnak, az utóbbiak a névelőket, az általános jelentésű szavakat stb. ölelik fel.

A művekre vonatkozó információkat lyukkártyán rögzítik. A rajtuk lévő információ alapján az egy könyvről kiállított maximálisan 7 lyukkártya a következőképpen csoportosítható:

egy lyukkártya a stop-szavakhoz;

hat lyukkártya a mű jellemzőihez:

legfeljebb négy a cím releváns szavai számára /csak egy kötelező/;

egy lyukkártya a szerző vagy szerzők részére;

egy lyukkártya a kiadó, kiadási év és az oldalszám megadására.

A feldolgozási program öt részprogramból áll:

BITRA 1 - a stop-szavakat tárolja és betűrendbe rendezi;

BITRA 2 - gondoskodik a stop-szavak betűrendes jegyzékeinek ki-nyomtatásáról, feltüntetve az ilyen szavak számát is.

BITRA 3 - kiemeli a kulcsszavakat a művek címének és a stop-szavaknak egybevetésével; háromfajta nyilvántartást készít el:

a/ kulcs-szavak betűrendben,

b/ szerzők betűrendben,

c/ a művek könyvtári számuk sorrendjében.

BITRA 4 - a katalógusnak azt a részét nyomtatja ki, amely a betűrendbe rendezett kiemelt kulcsszavak szerint sorolja fel a műveket;

BITRA 5 - a katalógusnak azt a részét nyomtatja ki, amely a szerzők neve szerint betűrendben sorolja fel a műveket.

Az ábécé sorrend kialakítását az IBM standard programja végzi. A feldolgozást 65 K memória-kapacitású IBM 360/30 típusú computeren végezték el.

/Benda K./

59/70

025.45:014.5:681.3

Az ETO közép kiadás betűrendes tárgymutatójának gépi előállítása.
/Maschinelle Herstellung des Alphabetischen Sachverzeichnisses der
DK-Handausgabe./ - KOCH, K.H. = DK-Mitteilungen, 14.k. 3.sz. 1969.
máj. p.11-13.

A betűrendes tárgymutató nélkülözhetetlen kelléke minden olyan nagyobb terjedelmű munkának, amelyek nem végigolvasásra, hanem egy szűk, szabatos információ visszakeresésére készültek. Még az osztályozó szakember sem nélkülözheti az ETO esetében, ha szakmájának határterületét érintő dokumentumot osztályoz. A nemzetközi teljes ETO kiadásokhoz készült mutatók közül a legátfogóbb az, amelyet az első teljes német kiadáshoz állított össze C. WALTHER és M. SCHUHMANN igen fáradságos munkával. Mintegy 120 000 fogalmat vittek kartonra az ETO számokkal és a fogalom mellett feltüntették a vonatkozó szakterületet is. A mutató a kiadás 8.-10. Lieferung-ja volt 1951-1953-ban. A három kötet terjedelme megközelítette a 800 oldalt.

1962-ben a DNA /Deutscher Normenausschuss = Német Szabványügyi Bizottság/ megkezdte az ETO közép kiadásának összeállítását, a táblázatok 1967. közepén meg is jelentek és 36 750 ETO-számot tartalmaznak. A CCC /Central Classification Committee = Központi Osztályozási Bizottság/ szándékaival egyetértésben a DNA úgy tervezte, hogy négyévenként új kiadást tesz közzé. Ekkor merült fel a gondolat, hogy a mutató összeállításához újra és újra szükségessé váló óriási manuális munkát gépesíteni kell.

Első elképzelésüket, mely szerint az adatokat lyukkártyán rögzítik és a lyukkártyákat rendezőgépi segítségével automatikusan rendeznek, az ekkor alkalmazható jelkészlet korlátozott volta és a szükséges ellenőrzés nehézsége miatt elvetették és a ZMD /Zentralstelle für maschinelle Dokumentation = Gépi Dokumentációs Központ/ szakembereihez fordultak tanácsért.

Együttműködésük eredménye a DK-Handausgabe 1968-ban megjelent 2. kötete, a betűrendes mutató, mintegy 43 000 tétellel. Az adatok rögzítéséhez lyukszalagos írógépet használtak. Az IBM 1460 típusú computer a lyukszalagon rögzített adatok beolvasása után elvégezte a rendezést, majd az eredményt lyukszalagra lyukasztotta, mellyel sor-szedőgépet vezérelve készült el a nyomóforma. Az adatszalai előállí-

tásához a táblázatok kéziratában a szerkesztő aláhúzta a betűrendes mutatóba felvenni kívánt fogalmakat. A szakterületet zárójelben csak az első alkalommal kellett kiírni, a további tételekhez a gép ezt automatikusan hozzáfűzte /mindaddig, amíg új szakterületre nem tértek át/, ezáltal jelentős szalaglyukasztási időt takarítottak meg. Egyidejűleg a computer részére szükséges nyolc vezérlőjelet is szalagra vitték, pl. a t, s, illetve n jelet aszerint, hogy a tétel csak szakterületet vagy szakterülettel kiegészítendő sort, vagy szakterület-megjelölés nélküli sort jelentett; ETO-szám vezérlőjelet stb. Az ETO-szám helyére 22 leütést hagytak, ez végig elegendőnek bizonyult. Egy sor hosszát 55 leütésben szabták meg, ha ez kevés volt, kocsivissza-soremelés-tablátorugrás műveletek után új sorban folytatták a szöveget. A hibás leütést qqq-val jelölték, és a tételt újra irták. Az így jelölt tételt a gép önműködően kihagyta. Ez a munkafázis igényelte a legtöbb időt: összesen 1 627 270 karaktert lyukasztottak le /több mint 40 szerzői ív/. Ezt az anyagot a computerrel kinyomtatták úgy, hogy minden sor elé egy hétjegyű azonosító sorszámot irattak. A korrekтура ezután úgy történt, hogy a hibás sort helyesen szalagra lyukasztották a sorszámmal együtt, ezt a computer azonosította, a hibás sort törölte és a helyes sort írta helyébe. A korrekturát többször is megismételték, és különösen ügyeltek a "t" fogalmak /szakterület/ helyességére, mert az abban esetleg bennfelejtett hiba igen zavaró lett volna. A további műveleteket már kizárólag gép végezte. Miután a gép a sorokhoz a szakterületet is hozzáfűzte, a karakterszám 2 lll 435-re emelkedett, ezt sornyomatón és lyukszalagon is kihozták, ez a lyukszalag fogja a következő kiadás alapját képezni.

Becslések szerint a következő kiadásban a mostani anyagnak mintegy 5%-át kell javítani. Ez viszonylag gyorsan elvégezhető és így a jövőben a mutató igen rövid idő múlva követni fogja a táblázatos kötetet. A nyomdai munka további gyorsítására lyukszalagvezérelt fény-szedőgép alkalmazását vették tervbe.

/Csát J./

60/70

347.78.03:681.3.06

A szerzői jogot módosító törvényjavaslatnak a computerek alkalmazásával kapcsolatos rendelkezései. /EDUCOM Interuniversity Communications Council. Resolution on the Copyright Revision Bill in relation to computers./ = Computer Group News, l.k. 6.sz. 1967.máj. p.5-11.

Az 1965-ben alapított EDUCOM, The Interuniversity Communication Council /az EDUCOM egyetemek közötti computeres hírközlési hálózat kiépítésével foglalkozó tanácsa, 750 000 dolláros alapítvánnyal/ beszámol a szerzői jogi törvény módosítására irányuló törvényjavaslatról. A törvényjavaslat vonatkozó részének célkitűzései:

a/ a szerzők, kiadók és az oktatásban dolgozó felhasználók érdekei védelmének biztosítása;

b/ a computer alkalmazásának elősegítése az oktatásban.

A célkitűzések alapjául a következő megfontolások szolgáltak:

a/ a computer-programra vonatkozó szerzői jog ne terjedjen ki arra a műveletre is, amelynek érdekében a program készült; valamint a felhasználónak legyen joga a program másolására vagy újbóli elkészítésére;

b/ a szerzői joggal védett művek computeres feldolgozásában, a szerzői joggal kapcsolatos, az USA-ban hagyományosan alkalmazott elveknek megfelelően, bizonyos eltérések legyenek lehetségesek a szigorú előírásoktól a nem-haszonra dolgozó oktatási, kutatási intézmények és könyvtárak számára;

c/ a computertechnika és alkalmazásának rohamos fejlődése megköveteli, hogy a jogszabály a változó feltételekhez való alkalmazkodás lehetőségét is lehetővé tegye.

Sem a jogszabály, sem a jogértelmezés nem ad alapot arra, hogy a computer-program szerzői jogi védelme egyben a mögötte húzódó eljárásra, a programozott műveletekre /pl. a computerrel automatizált acélhengerműben az adott módon gépesített hengerlési eljárásra/ is olyan értelemben terjedne ki, hogy az a computer-program tulajdonosának kizárólagos tulajdona lenne. Ilyen jellegű védelem egyébként a szabadalmi joghoz hasonló védelmet jelentene, de szabadalmi jog által biztosított ellenőrzési lehetőségek nélkül. Ezzel szemben lehetséges az, hogy

az A cég által készített és szerzői joggal védett programot B cég megvásárolja A cégtől, de önállóan is elkészítheti és használhatja. Nincs azonban a B cégnek joga arra, hogy a programot harmadik cég, C részére készítse el eladásra, vagy az A cégtől vett programot C cégnek továbbadja.

A tájékoztatási intézmények szempontjából igen fontos a szerzői jogilag védett művek computeres feldolgozásának jogi szabályozása. Ebben az esetben a jogszabály úgy fogalmazható meg, hogy más adatokhoz, információkhoz hasonlóan a computeres rendszerekben szerzői joggal védett műveket is feldolgoznak. Nevezetesen:

1. gépi adathordozón rögzítik;
2. beolvassák a computerbe;
3. különböző műveleteknek vetik alá;
4. részben vagy egészben, eredeti vagy megváltoztatott tartalommal táblázatos, nyomtatott, kivetített vagy más formában kihozzák a computerből.

A jogszabályban kivételt kell tenni a nem-haszonra dolgozó intézmények jogállása tekintetében. Igy intézkedtek már korábbi jogszabályok is.

Igy a jogszabálynak lehetővé kell tennie:

a védett művek kivetítését vagy megjelenítését katódsugárcsőves készüléken /display/, ha az oktatási célokra történik;

a tömegkommunikációs vagy más hírközlési eszközök segítségével történő továbbítást, ha az nem-haszonra dolgozó intézmények céljaira valósul meg;

a jogszabálynak gondoskodnia kell arról, hogy az oktatási, kutatási intézmények és könyvtárak - amennyiben nem haszonra dolgoznak - kivételezett jogi személyeknek minősüljenek.

A cikk melléklete közli a szerzői jogot módosító törvényjavaslat vonatkozó részének szövegét.

/Schiff E./

61/70

389.6:681.3

Az információfeldolgozás szövetségi szabványai. /Federal information processing standards./ = Information Retrieval and Library Automation, 4.k. 8.sz. 1969.jan. p.5-7.

Az USA pénzügyminisztériuma felszólította a National Bureau of Standards-et /Országos Mértékügyi Intézet/, hogy hozza létre és gondozza az információfeldolgozás szövetségi szabványainak nyilvántartását /Federal Information Processing Standards Register = FIPS Register/. A nyilvántartás hivatalos forrásként szerepel:

az automatikus adatfeldolgozással kapcsolatos szövetségi szabványok /Federal Automatic Data Processing Standards = ADP Standards/;

és a pénzügyminisztérium felügyelete alatt kifejlesztett adatfeldolgozó rendszerek alapvető adatai és használható kódrendszerei tekintetében.

A fenti célokra az információfeldolgozási szabványokról új sorozat indul /Federal Information Processing Standards Publication = FIPS PUB/, amely füzetek összegyűjtve alkotják majd a FIPS Register-t. A szabványok négy nagy területet érintenek: a hardware-t, a software-t, az alkalmazásokat és az adatok megadási módját.

A hardware szabványok foglalkoznak az információátvitel szabványosított kódjával és annak megjelenítésével lyukszalagon, lyukkártyán vagy mágnesszalagon.

A software szabványok foglalkoznak a programnyelvvel és a rendszerek dokumentálásával.

Az alkalmazási szabványok tipikus példája a PERT program és a bérelszámolási szabványok.

Az adatok megadási módja az adatok szabványosított strukturájával, az adatmezők, blokkok és felvételek felépítésével, az adatok megadási formáival /keltezés, az egyes államok kódja/, és az űrlapokkal foglalkozik.

Eddig hat szabványt adtak ki:

- FIPS-1 Az információátvitel kódrendszere,
- FIPS-2 Az információcsere lyukszalag kódja,
- FIPS-3 Az információcsere mágnesszalag-felvételei,
- FIPS-4 Naptári adatok,
- FIPS-5 Az USA államai,
- FIPS-6 Az USA államainak megyéi.

Ezekhez pótlólagosan, tájékoztató jelleggel adták ki a

FIPS PUB 0 Az információfeldolgozás szövetségi szabványai nyilvántartásának általános leírása c. kiadványt.

Mindezen kiadványok egyenként megrendelhetők, vagy sorozatban előfizethetők.

/Schiff E./

62/70

65.012.45

A vezető felelőssége a tájékoztatási rendszerért. /Die Verantwortung des Leiters für das Informationssystem./ - ENGELBERT, H. = Informatik, 16.k. 6.sz. 1969. p.7-13.

A vezető tevékenység egyik fő feladata a döntés - a tervezési és vezetési rendszer keretein belül. A döntés több fokozatból áll:

- a/ a döntés tárgyának és a vele összefüggő kérdéseknek meghatározása;
- b/ a döntés céljának meghatározása és a döntési modell kidolgozása;
- c/ a szükséges információk megszerzése az összes rendelkezésre álló releváns információ alapján készült analízis és prognózis révén;
- d/ a megoldás változatainak kidolgozása;
- e/ a társadalmi hasznosság elemzése;
- f/ a társadalmi szempontból előnyös döntések kiválasztása és megindoklása /optimalizáció/;
- g/ maga a döntés;
- h/ a döntés végrehajtásának ellenőrzése.

Minden fokozat alapját az információk képezik. Üzemi viszonylatban, pl. egy gépgyártó üzem esetében: az információknak négy fő csoportját különböztethetjük meg: a szerkesztésre, a gyártástechnológiára, a tervezés természetes és értékpáramétereire vonatkozó információk; ezenkívül a gazdasági információk. Attól függően, hogy a vezetési hierarchiában milyen viszony áll fenn az információt kérő és adó személy között, megkülönböztethetünk utasító, visszacsatoló vagy környezeti információkat. Saját általános tartalmuk szerint valamennyi a vezetői információs rendszerben szereplő információról elmondható, hogy vagy adat-, vagy tényközlő információ.

A vezetőknek azért van szüksége az információkra, hogy rendszere belső állapotát és releváns környezetét illetően növelje saját biztonságát; hogy ellenőrizze az előző döntések végrehajtását és azok hatékonyságát; végül, hogy prognózist állítson fel azokról az esetekről, amelyek a rendszer szempontjából jelentőseknek mutatkoztak.

Minden vezető-tevékenység tulajdonképpen alapja tehát az információk gyűjtése, válogatása és feldolgozása. A vezetői információs rendszer meghatározott képesítésű és adottságú munkatársak, technikai eszközök és berendezések, továbbá olyan kialakított munkaszervezetek összessége, amelyeknek az a feladatuk, hogy az általános rendszer végső feladatának eléréséhez a meghatározott időpontban szükséges optimális döntéseket hozzon, azokat keresztül vigye, és a lehető legkisebb anyagi ráfordítással megvalósítsa.

Általános szabályként megállapítható, hogy minden vezetési folyamat felállíthat algoritmust, és az információs rendszer alapelveiben automatikusan lebonyolítható. A vezető feladata, hogy a rendszer célfunkciójának eléréséhez vezető optimális utat a különböző lehetőségekből fakadó megszámlálhatatlanul sok információ alapján meghatározza, ezt az utat járhatóvá tegye és a döntésből fakadó összes következményért vállalja a felelősséget.

A hatékony vezetői információs rendszer kiépítésénél alapelv, hogy az megfeleljen a vezetői "piramisnak", azaz biztosítani kell, hogy minden vezetői szint használni tudja feladatainak megoldásához, s csak azokat az információkat kapja meg, melyek számára valóban értékesek. Ez csak akkor valósítható meg, ha a vezetői információs rendszer egy vezetői terület vezetői rendszerének racionális tagolódására épül. Tehát éppen úgy ügyelni kell a demokratikus centralizmus elvére, az egyszemélyi vezetésre és a vezető személyes felelősségére, mint az "operatív információmennyiségre", a politikai és szakmai minősítésre vagy a vezető képességére a szocialista emberanyag irányításában. Ez azért is szükséges, hogy ha a vezetés felépítésében a későbbiek során változás állna be, az információs rendszernek is változnia kell, hogy az információáramlás zavartalan legyen.

Hogy a legfelsőbb vezetői szintet tehermentesíthessük, azt is meg kell határoznunk, hogy ki az, aki még dönthet, s ki az, akinek ehhez a döntéshez szüksége van az információra.

Következő lépésként meg kell határozni az egyszemélyi vezetői szint és az egyszemélyi vezető objektív információigényét. A tényleges információáramlás és a jelzett /szubjektív/ információigény elem-

zése a kiindulópont. Ennek eredménye lesz az objektíven szükséges információk meghatározása, a leghasznosabb információhordozók kiválasztása, az információszerzés periodicitása és az információáramlás optimális útjának kijelölése.

Miután ez megtörtént, a következő feladat a rendszeranalízis és a rendszertervezés, a munkatársak, műszaki berendezések és módszerek legmegfelelőbb kombinációjának kifejlesztése. Az analízist különböző szakterületek tudósai végzik el.

Ezután következik a kialakított információs rendszer és a fennálló vezetői rendszer egyeztetése. El kell érni, hogy a vezetői és információs rendszer egyaránt integrált legyen.

/Végh F./

63/70

651.2:651.838.8:681.327.1

Programozott munkaasztal - a PAT '80. Verne Gyula a Büro-Centrum 1969-es nemzetközi kiállításán. /Programmierter Arbeitstisch PAT '80. Jules Verne auf dem Internationalen Büro-Centrum 1969./ = Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 17.k. 4.sz. 1969.ápr.-máj. p.106-107.

A 2000. év előtt 31 esztendővel már annyi változás történt az ügyvitelszervezés és -technika területén, amennyit VERNE Gyula és kortársai még el sem képzelhettek. A hannoveri vásár "Büro-Centrum 1969" /"Iroda-Központ 1969"/ kiállítótermében bemutatott munkaasztalok pedig, melyek közvetlen kapcsolatot létesítenek a hivatalokban is felállítható információs és kommunikációs központokkal, adatbankokkal, már az elkövetkezendő 30 év fejlődési irányát jelezték.

Az ügyvitelszervezés területén a fejlődés iránya az "ügyirat nélküli hivatal".

Természetesen a vállalatok, intézmények tevékenysége, a döntések előkészítése, végrehajtása és ellenőrzése stb. változatlanul adatokra, információkra támaszkodik. Ezeket azonban már nem írásos bizonylatok rögzítik, hanem a vállalat adatbankja.

A hivatalnokoknak meg kell ismerkedniük a "computer-kollégával", "aki" a térbeli távolság ellenére kiválasztja, közvetíti, reprodukálja a munkához szükséges információkat.

Az Allianz-Versicherungs AG koncepciója alapján, az Agfa-Gevaert AG, a Camerawerk, München /mikrofilmolvasó szerkezet/, Wolfgang Assmann GmbH /telefonos diktafon/, az IBM Deutschland, az International Büromaschinengesellschaft/képernyős megjelenítő és kiírószerkezet/ és a Siemens AG /billentyűs távbeszélő és táviró/ vállalatok közreműködésével kialakítottak egy ilyen új típusu irodai munkahelyet.

A munkahely lényeges felszerelése a képernyő - amelyen a computerbe táplált adatok optikai úton megjelennek - valamint a mikrofilm-olvasó berendezés. További fontos szerkezet a mikrofonnal és hangszó-

róval is ellátott billentyűs elektronikus távbeszélő. E telefonon keresztül lehet diktálás céljából kapcsolatot létesíteni a leíró központtal is. Az asztalon található még egy mutató nélküli digitális óra, amely számokkal jelzi a dátum és időpont adatait.

Az információ és kommunikációs központtal a kapcsolatot táviró biztosítja. A munkaasztal képernyőjén megjelenő adatokat vagy információkat - igény esetén - az elektronikusan vezérelt írógép kiírja. Mivel az első lépések megtörténtek az akta nélküli irodák kialakítása felé, és kétségtelenül még sok módosítás történik, míg ez az ügyviteltechnika általánossá válik, máris felvetődtek olyan problémák, mint a különböző irodai szerkezetek, technikai berendezések /távíró, beépíthető monitor, távbeszélő stb./ szabványosítási kérdései, amelyek nélkül a korszerű irodatechnika nem valósítható meg.

Az új típusú irodai munka koncentrálja az információkat: megkíméli a hivatalnokokat a hosszadalmas levél-, ügyiratolvasástól stb. A képernyőn naponta azok a hírek, adatok, információk jelennek csak meg, amelyek a munkaterület problémáihoz szükségesek.

/Szepesváry T./

64/70

681.3:378.147

Tájékoztatástudomány a computer-tudományok bölcsészdoktori képzési programjában. /Information science in a Ph.D. computer science program./ - SALTON, G. = Communications of the ACM, 12.k. 2.sz. 1969. p.111-117.

A közlemény tulajdonképpen javaslat a computer-tudományok bölcsészdoktori képzési programjában a tájékoztatási rendszerek oktatásának bevezetésére.

A tájékoztatástudomány az információfeldolgozás problémáival: az információ szerkezeti elemeinek sajátásaival, az információfeldolgozás technikájával, az információfeldolgozó berendezések jellemzőivel, az információfeldolgozás rendszereinek szervezésével, tervezésével és működtetésével foglalkozik. Így tárgyalja az információ forrásait és összegyűjtését, elemzését és átalakítását /szerkesztési - kiadási munka, indexelés, katalogizálás, referátumkészítés, szintetizálás/, adatbankok szervezését és az információk tárolását /beleértve a könyvtárakat és egyéb információtárakat is/, az információk kódolását és eljuttatását rendeltetési helyére, végül az információkeresést és az információk átadását.

Az egymástól távol elhelyezkedő felhasználók és a tájékoztatási központok közvetlen kapcsolatát, a központ munkájának korszerű viteleit a computer alkalmazása teszi lehetővé.

A tájékoztatástudomány tanterve az automatizált vagy félautomatizált információfeldolgozás főbb technikai és elméleti problémáival foglalkozik, hármas bontásban:

1. az információ- és adatstrukturák tanulmányozása;
2. a több felhasználó kiszolgálását ellátó computer és a köréje felépített tájékoztatási rendszer tanulmányozása;
3. az automatikus szövegfeldolgozó rendszerek /szövegelemzés, osztályozó rendszer, információkereső és szelektív terjesztési rendszerek/ tanulmányozása.

A program szerint sor kerül olyan elvont modellek, mint a vektor, mátrix, fa és gráf strukturák jellegzetességeinek, valamint az ilyen szerkezetű információk tárolásának és a velük végzett műveleteknek vizsgálatára automatizált rendszerekben. Vizsgálják a computer logikai felépítését, a memóriában tárolt információk gyűjteményének különböző lehetséges strukturáit, a memória felosztásának lehetőségeit munka és program szektorokra időosztásos rendszerekben, foglalkoznak a prioritás problémáival, valamint az adott információhoz illetéktelenek által történő hozzáférés lehetőségének kizárási módjaival.

Az információs rendszerek területén érintett főbb témák a kérdés, adatgyűjtő, párbeszéd típusu, információelosztó, grafikus és távközlési rendszerek.

Külön tárgyalják a célberendezéseket, így az automatikus jelfelismerő, a mikroformában tároló, az automatikus sor- és fényeszedő, valamint a távközlési berendezéseket.

A program hat félévre bomlik, amelyek közül az első általános bevezető jellegű, de már ennek elvégzéséhez is alapfeltétel egy adatfeldolgozó rendszer ismerete, valamint programozási gyakorlat gépi nyelven.

A hat félév anyaga a következő:

1. adatstrukturák és az információ szerkezete;
2. időosztásos computer elvi-logikai felépítése, software;
3. nyelvszerkezet és szintaktikai elemzés;
4. szövegelemzés és automatikus osztályozás;
5. információkereső rendszer tervezése;
6. automatikus szövegfeldolgozási rendszerek.

A közlemény részletes bontásban közli az egyes félévekre javasolt anyagot.

/Schiff E./

65/70

681.325.67

"Böngésző" információkereső játék. /The browser's retrieval game./ - TREU, S. = American Documentation, 19.k. 4.sz. 1968.okt. p.404-410.

Információtároló és -kereső rendszerek felhasználói a következő okok miatt nem szívesen határozzák meg pontosan az őket érdeklő szakmai profilt /a kérdést/:

nem biztos, hogy világosan és a megfelelő szavakkal tudják definiálni érdeklődésük tárgyát;

a rendszer és a felhasználó közötti kapcsolat túlzott következtessége vagy ellenkezőleg, túlzott következtetlensége nem mindig a valóságos igényeknek megfelelő kérdést továbbítja a rendszerhez;

a felhasználó szeret böngészni és nincs kielégítve addig, amíg saját maga meg nem győződött arról, hogy a legmegfelelőbb információt kapta meg.

A tanulmány a "böngésző" keresést írja le, amellyel a fenti problémát megkerülhetjük.

A keresés előkészítő munkája

A tárgymutató minden tárgya páronkénti együttes előfordulásának mértékére utaló asszociációs függvényt kell bevezetni. Az asszociációs függvény függ a tárgymutató fajtájától - ez lehet multiterm, uniterm stb.

A keresés előkészítésénél a kérdésben a redundanciát és következtetlenséget meg kell szüntetni.

A kérdések formájának helyes megválasztása számos előnnyel jár. Az A, B, C, D fogalmakat tartalmazó kérdés feltevése esetén a $A \cap B / C \cap D$ kifejezés hatékonyabb az $A \cup B \cup C \cup D$ formájú kérdésnél.

A kezdő kérdés után a keresés a kérdés módosítását eredményezi a kereső aktív részvételével, különböző irányokat mutat meg, új, átalakított kérdések alakulnak ki, míg a végén a keresett témához eljut a felhasználó. A válasz lehet az is, hogy a kérdéses témára vonatkozó információt a rendszer nem tárol.

A keresés menete

A keresés lejátzásának elemei:

felhasználó,
feltehető fogalmak listája,

computerrel kapcsolatban álló megjelenítő /display/ és beavatkozó egység;

computer, mely a kérdéseket, a válaszokat, a rendelkezésre álló anyagot tárolja, tárolja továbbá az asszociációs függvényt és elvégzi a műveleteket.

A keresés három ciklusban zajlik le:

1. computeres keresés, megjelenítés;
2. felhasználói értékelés;
3. computeres keresés és megjelenítés.

Közben lehetőség van nem kívánt fogalmak elhagyására, újak felvételére. A megjelenítőn a következőket olvashatjuk le:

1. kiinduló, valószínűleg elfogadható fogalompárok;
2. közös fogalmak /a kiinduló és a tárolt/;
3. kapcsolatban álló fogalmak;
4. egyenmű fogalmak /a kiinduló fogalompár egyenműsödik/;
5. továbbviendő fogalmak;
6. elfogadott kifejezéspárok.

A cikk a továbbiakban 4 példát ismertet az ürktatás és atomkutató területéről vett kérdésekkel. Mindegyik esetben az eljárás az /A∩B/U/C∩D/ kérdésfeltevési módszerrel történik.

A példák eredménye - a végkifejezések csak szorosan kapcsolódó fogalmakat tartalmaznak - azt bizonyítja, hogy a "böngészés" az információkeresés hatékony eszköze lehet. Végkövetkeztetésként el lehet mondani, hogy a "böngészés" a nagy információs rendszereknél alkalmazott felhasználó és rendszer között elképzelhető kapcsolat két szélsőséges esete között helyezkedik el:

a teljes információs anyag áttanulmányozása a megfelelő kiválasztása céljából;

teljes függőség a felhasználó és az információs raktár közötti személy/ek/től.

A módszer alkalmazásával és időosztásos computer felhasználásával igen dinamikus, állandóan felújítható, módosítható információkezelő rendszer alakítható ki.

/Jankó G./

66/70

681.653:776

Ofset lemezkészítő berendezések. /Offset platemakers./ = Reproduction Methods for Business and Industry, 9.k. 7.sz. 1969. p.42-45.

A hagyományos foto-ofset lemezeket sötétkamrában, kontakt másolókészülékkel állítják elő az eredeti dokumentum negatív másolatának előre érzékenyített ofset lemezre exponálásával. Nagy példányszámu sokszorosításhoz és a legjobb minőség elérésére ma is ez a leginkább ajánlott eljárás. Emellett azonban kis vagy közepes példányszámu /10 000 alatti/, kevésbé igényes sokszorosítás céljára jól alkalmazhatók az új, gyors klisékészítő eljárások. Ezekkel napfényben, közvetlenül az eredeti dokumentumról lehet ofset nyomóformát előállítani. E cikk összehasonlító táblázatát közöl az USA-ban 14 cég által gyártott 26-féle készülékről. Ezek között jellegükben és teljesítményükben különböző készülékek vannak. Némelyikkel nagyítani vagy kicsinyíteni lehet az eredetit, mások csak 1:1 arányu ofset lemez előállítására alkalmasak. Vannak közöttük teljesen automatikus készülékek percenként több másolat teljesítménnyel /ITEK PLATEMASTER, 3M MR-412, TECNIFAX STATIMATIC/, de a készülékek többsége félautomata, melyekben a megvilágított anyagot át kell tenni a kidolgozóba. A modern gyorsmásoló eljárások változatai felhasználásra kerülnek ezekben a készülékekben, pl. a direkt pozitív eljárás, a diffúziós eljárás, a Kodak Ektalith, az Agfa-Gevaert és a xerox másolóeljárások.

A berendezések ára változó, néhány száz dollártól 10 000 dollár-ig terjed. Néhány irodai másoló is alkalmas ofset sokszorosítólemezek előállítására. Az említett táblázat a gyáraktól kapott információk alapján jó alapot nyújt a megfelelő készülék kiválasztásához. Adatokat közöl a készülék típusára és a gyártó cégre vonatkozóan, továbbá az eredeti és a lemez méretére s az alkalmazott eljárásra nézve. Megadja a lemez előállításának idejét, az ajánlott példányszámot, a készülék terjedelmét és súlyát. Tájékoztat a nagyítás vagy kicsinyítés mértékéről, a fényforrásról, a készülék áráról és az egy lemezre eső anyagköltségekről.

/Tókes L./